

AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Academic Journal of History and Idea

Research Article

Received: 12/08/2026

Accepted: 17/10/2026

Lütfi Arslan*

<https://orcid.org/0000-0002-5844-7732>

Millî Mücadele Nasıl Başladı: Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın *Vatan* Gazetesindeki Röportajı Üzerine Bir Değerlendirme

How Did the National Struggle Begin? An Evaluation of Ali Fuat (Cebesoy) Pasha's Interview in the *Vatan* Newspaper

Öz

Ali Fuat Paşa'nın 29 Mart-5 Nisan 1950 tarihleri arasında Vatan gazetesinde yayımlanan "Millî Mücadele Nasıl Başladı?" başlıklı röportajı, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hemen ardından yaşanan zor günleri ve Türk Millî Mücadelesinin filizlenişini anlatmaktadır. Bu çalışmada, olaylara ilk elden tanıklık eden Ali Fuat Cebesoy'un anlatımından hareketle İtilaf Devletleri ile Yunan ve Ermeni işgalleri karşısında Türk milletinin ve ordusunun karşılaştığı zorlukların, İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi tutumunun ve milletin kendi kaderini belirleme iradesinin aydınlatılması amaçlanmıştır. Millî Mücadele'nin ilk kıvılcımının nasıl çıktığı, Anadolu'da direnişin hangi dinamiklerle örgütlendiği ve Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde nasıl bir zihniyet değişiminin yaşandığı ortaya konulmuştur. Nitel araştırma yöntemine dayalı tarihsel doküman analizi tekniğinin uygulandığı çalışmada, mübareke sonrasının karanlık günlerinde Anadolu'da büyük bir azimle direnişe geçildiği, Mustafa Kemal, Rauf Orbay ve Kâzım Karabekir gibi isimlerle kurulan Mukaddes İttifak'ın direnişin fikrî temelini oluşturduğu, Amasya İctimai ile Sivas Kongresi'nin millî direnişin kurumsallaşmasında kritik bir rol oynadığı ve fiilen kurulan Kuva-yı Millîye'nin işgalcilere karşı mücadeleyi başarıya ulaştırdığı sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle röportaj, Millî Mücadele'nin ilk safhasını bir komutanın gözünden ve belgelere dayanarak anlatan değerli bir kaynaktır.

Anahtar kelimeler: Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Amasya Genelgesi, Hatırat, İngiltere, Millî Mücadele, Sivas Kongresi

Abstract

Ali Fuat Pasha's interview "How Did the National Struggle Begin?", published in Vatan from March 29 to April 5, 1950, recounts the hard days after the Armistice of Mudros and the rise of the Turkish National Struggle. Based on the account of Ali Fuat Cebesoy, a first-hand witness, the study examines the hardships the Turkish nation and army faced under the Entente, Greek, and Armenian occupations, the submissive stance of the Istanbul Government, and the nation's will to

*Dr., Ministry of National Education, Türkiye

Citation: Arslan, L. (2026). Millî Mücadele Nasıl Başladı: Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın Vatan Gazetesindeki Röportajı Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 13(5), 1-20. <https://doi.org/10.46868/atdd.2026.1241>

Copyright, License and Responsibility Statement

Copyright in this article remains with the author(s). The authors grant the Academic Journal of History and Idea the right of first publication. This article is published under the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). The authors are solely responsible for the scientific, ethical, legal, and factual content of the article. The views expressed in the article do not necessarily reflect those of the journal, the Editor-in-Chief, the editors, or the Editorial Board.

self-determination. It shows how the first spark of the struggle was ignited, how resistance in Anatolia was organized, and how a shift in mindset occurred under Mustafa Kemal Pasha. Using historical document analysis, a qualitative technique, the study finds that Anatolia resisted with great determination after the armistice; that the Holy Alliance of Mustafa Kemal, Rauf Orbay, Kâzım Karabekir, and others formed its intellectual basis; that the Amasya Meeting and the Sivas Congress were critical to institutionalizing resistance; and that the National Forces (Kuvayı Millîye) led the struggle against the occupiers to success. The interview is thus a valuable, document-based account of the struggle's first phase from a commander's perspective.

Keywords: Ali Fuat (Cebesoy) Pasha, Amasya Circular, Memoirs, England, National Struggle, Sivas Congress

Giriş

Ali Fuat Paşa, 1882 yılının Eylül ayında İstanbul'da doğmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ilk Nafia Bakanı E. Korgeneral İsmail Fazıl Cebesoy'un oğludur. İlköğrenimini Erzincan'da, orta öğrenimini ise İstanbul'da Saint Joseph Lisesi'nde yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile Harp Okulu'nda tanışmıştır. 1907 yılı Haziran ayında stajını tamamlayan Ali Fuat Paşa, 3. Ordu Kurmay Dairesi'ne atanmıştır. Kolağası olan Ali Fuat Paşa, kısa bir süre sonra Karaferye bölgesindeki ayaklanmaları bastırmakla görevlendirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa İttihat ve Terakki Cemiyetine birlikte katılmıştır. Karaferye isyanından birkaç ay sonra Selanik'te bulunan 3. Süvari Tümeni Kurmay Başkanlığı'na atanan Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte çalışmaya başlamıştır (Özçelik, 2020; Pınar, 2022). Meşrutiyet ilan edildikten sonra Ali Fuat Paşa, Roma'ya ataşemiler olarak görevlendirilmiştir. Trablusgarp Savaşı ile birlikte İstanbul'a çağrılmış, Manastır'da kurulacak ordunun kurmay kuruluna atanmıştır. Üsküp'te 7. Kolordu bünyesinde şube müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Arnavutluk isyanında Yakova ve İpek'i asilerden temizlemiştir. Balkan Savaşlarının başlaması üzerine Ali Fuat Paşa, önce Karadağ'a karşı konuşlanan kolorduya komuta etmiş, 29 Eylül 1912'de de Yanya Kolordusunun Kurmay Başkanlığı görevine getirilmiştir (TBMM, No:15).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılarak Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaştan çekilmiştir. 3 Kasım 1918'den itibaren Osmanlı ülkesinin çeşitli yerleri İtilaf Devletleri ve onların desteklediği Yunan ve Ermenilerin işgaline uğramıştır (Güllü, 2009). 15 Mayıs 1919'da İzmir de işgal edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Türk Millî Mücadelesini başlatmıştır. Harp Okulu'ndan birçok sınıf arkadaşı ile birlikte halkı bilinçlendirmiş ve bağımsızlık idealini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ali Fuat Paşa, bu süreçte Türk Millî Mücadelesinin önde gelen isimleri arasında ve lider kadrosunda yer alarak çok mühim bir asker ve devlet adamı kimliği kazanmıştır. Ali Fuat Paşa, Millî Mücadele'nin planlanması ve yürütülmesinde kritik roller üstlenmiştir. Sırasıyla 20. Kolordu Komutanlığı ve Batı Anadolu Genel Kuvayı Millîye Komutanlığı görevlerinde bulunarak Millî Mücadele Dönemi'nde Yunan ilerleyişini durdurmaya çalışmıştır. İzmir'te İngiliz kuvvetlerine ateş açma emrini vererek Türk Millî Mücadelesini fiilen başlatan ilk komutan olmuştur (Özçelik, 2020). Millî Mücadele devam ederken Moskova Büyükelçisi olarak 9 Kasım 1920'de Rusya'ya gönderilmiştir (Cebesoy, 1955; Şimşir, 1996). Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında

yer almış, sonraki yıllarda ise milletvekili ve TBMM Başkanı olarak siyasi yaşamını sürdürmüştür. Paşa'nın Millî Mücadele'ye dair yazdığı *Millî Mücadele Hatıraları*, türünün en önemli örneklerinden biri olmuştur. Okul ve silah arkadaşı Mustafa Kemal Paşa'nın da teşvikiyle o dönemin vesikalarına dayanarak yazılan bu eser, yalnızca bir anı olmayıp Millî Mücadele'nin adeta destansı bir anlatısı ve aynı zamanda ciddi bir kaynak eserdir (Cebesoy, 1953). 29 Mart-5 Nisan 1950 tarihleri arasında *Vatan* gazetesinde yayımlanan röportajı ise bu hatıratın ilk adımı olmuştur. Paşa bu röportajında Millî Mücadele'nin zihinlerde tam olarak yer edinememiş başlangıç yıllarını, dönemin halet-i ruhiyesini ve verilen gizli mücadeleyi daha geniş kitlelere ulaştıracak bir şekilde anlatmıştır.

Ali Fuat Paşa, *Vatan* gazetesinde 29 Mart-5 Nisan 1950 tarihleri arasında yayımlanan röportajında, Millî Mücadele'nin başlangıcında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulduğu zor şartlar hakkında bilgi vermiştir. Bu röportajda elindeki mevcut belgelere ve hatıratında da bahsettiği bilgilere istinat etmiştir. Millî Mücadele sonrasına ait bilgi ve belgeleri ayrıca kullanmadığını belirtmiştir. Millî Mücadele yıllarındaki her türlü hadiseyi bir arada anlatmaya çalışmıştır. Başka hadiselerle ilgili kişilerin durumlarını onlara bırakarak yalnızca kendisiyle alakalı olayları anlatmıştır. Paşa'nın röportajı “Mütarekenin Karanlık Günlerinde”, “Anadolu Mukavemete Hazırlanıyor”, “Mukaddes İttifak”, “Amasya İçtimandan Sonra”, “Sivas Kongresine Doğru”, “Sivas Kongresi”, “Kuvayı Millîye”, “Birinci Eskişehir Hareketi” ve “Kuvayı Millîye'nin İlk Zaferi” başlıklarından oluşmuştur. Ali Fuat Paşa'nın anıları ve bu röportajı kavramsal olarak incelendiğinde, “birinci elden tanıklık” kavramının en somut örneklerinden birini oluşturmaktadır. Anı türünün doğası gereği öznel olan anlatım, olayların belgelere dayalı bir şekilde aktarılmasıyla hayli nesnelleşmiştir. Röportajda bilhassa “Mütarekenin Karanlık Günlerinde” ve “Anadolu Mukavemete Hazırlanıyor” gibi başlıklar, sunumun “problem-çözüm” ekseninde kurgulandığını göstermektedir. Paşa, işgal edilmiş bir ülkenin durumunu, o günlerde yaşanan sıkıntıları ve çaresizliği “karanlık günler” olarak betimlerken, Anadolu'daki hazırlıkları ise “mukavemet” ve “mukaddes ittifak” gibi kutsal değerlerle ilişkilendirerek anlatmıştır. Ayrıca Paşa bu röportajla Millî Mücadele'ye olan aidiyetini de pekiştirmiştir.

Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın *Vatan* gazetesinde yayımlanan bu röportaj serisi, Türkiye'nin yakın dönem siyasal tarihinin en kritik dönüm noktalarından biri olan 14 Mayıs 1950 seçimlerinin hemen öncesinde kamuoyuna sunulmuştur. Bu zamanlama, röportajın yalnızca tarihsel bir anlatım değil, aynı zamanda seçim atmosferinin şekillendirdiği siyasal bir vasıta olma niteliğini de ortaya koymaktadır. Zira Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kökenli bir Millî Mücadele komutanı olan Ali Fuat Cebesoy Paşa, tek parti döneminin son yıllarında CHP içerisindeki muhalif veya bağımsız grupta yer almış ve 1950 seçimleri öncesinde CHP'den istifa ederek Demokrat Parti'den (DP) milletvekili adayı olmuştur. Bu bakımdan söz konusu röportaj, Cebesoy'un Millî Mücadele

Dönemi'ndeki kurucu ve meşru rolünü kamuoyuna yeniden hatırlatarak yeni siyasi yönelimine tarihsel meşruiyet sağlama girişimi olarak değerlendirilebilir.

Yöntem

Sosyal bilimler alanına ait olan bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında tarihsel doküman analizi ve metinsel yorumlama teknikleri kullanılmıştır. Tarihsel doküman analizi tekniği, tarihçilerin birincil kaynakları ve diğer kanıtları kullanarak geçmişini araştırmasına ve açıklamasına imkân veren teknikler ile kılavuzlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Garraghan, 1946; Gottschalk, 1950; McCullagh, 1984; Creswell, 2009). Çalışmanın temel veri kaynağı, Ali Fuat Paşa'nın *Vatan* gazetesinde 29 Mart-5 Nisan 1950 tarihleri arasında yayımlanan röportajıdır. Bu röportajda Millî Mücadele Dönemi olayları birinci elden anlatılmıştır. Ali Fuat Paşa'nın görevi ile Millî Mücadele'deki ve dönemin ordu ve siyaseti üzerindeki etkisi ve önemi, diğer akademik kaynaklarla desteklenerek analiz edilmiştir. Röportaj; yayın dönemi, gazete mecrası ve metin özgünlüğü bakımından dış tenkide, anlatıcının (Ali Fuat Cebesoy) tanıklık düzeyi, dönemsel algısı ve verdiği bilgilerin doğruluğu bakımından ise iç tenkide tabi tutulmuştur. Cebesoy'un 1950 tarihli röportajında verdiği bilgiler ve beyanları ile 1953'te yayımlanan *Millî Mücadele Hatıraları* adlı hatıratı kronoloji ve içerik bakımından karşılaştırılmış, tutarlılıklar ve farklılıklar tespit edilmiştir. Anı ve röportaj türlerinin doğasında bulunan kişisel yanılgılar, öznel algılar ve dönemin siyasi havasının getirdiği sınırlılıklar göz önünde bulundurularak anlatılanlar başka kaynaklarla çapraz kontrol yapılarak dengelenmiştir.

Literatür Değerlendirmesi

Ali Fuat Paşa'nın röportajı zemininde gerçekleştirilen bu çalışma, Millî Mücadele Dönemi için birçok noktada alan yazına katkı sağlamaktadır. Röportaj, 20. Kolordu ve Batı Cephesinin teşkili sürecine dair ayrıntılı bilgiler içermektedir. Bu bilgiler yalnızca resmî belgelerle değil, bir komutanın sahadaki bizzat kendi gözlemleriyle aktarılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir ve Rauf Orbay gibi isimler arasındaki iletişim ve iş birliğinin fikrî boyutu da bu sayede daha anlaşılır hâle gelmektedir. Kuvayı Millîye ve ilk askerî başarıların hikâyesi ise destansı bir hüviyet kazanmıştır. Literatürde Cebesoy'un Millî Mücadele Dönemi faaliyetleri ve 1953'te yayımlanan *Millî Mücadele Hatıraları* üzerine biyografik incelemeler bulunmakla birlikte bu çalışmalar daha çok kitap formundaki hatıralara odaklanmıştır. Cebesoy'un *Vatan* gazetesinde yayımlanan bu röportajı ise yakın dönem tarih yazımında doğrudan ve bütüncül bir akademik incelemeye tabi tutulmamış birinci elden bir kaynaktır. Bu çalışma, söz konusu röportaj serisini ilk kez sistemli olarak iç ve dış tenkide tabi tutarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı ve 1950 seçimleri öncesi ve sonrasındaki söylemsel benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak alan yazına özgün bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

Ali Fuat Paşa'nın bu röportajı, kaynak analizi bakımından değerlendirildiğinde Millî Mücadele ve yakın tarih için birincil kaynak değerindedir. Yazarı olaylar içinde aktif bir rol oynadığı için birçok resmî kaynağa doğrudan ulaşabilmiş, anlatımını yalnızca kendi anılarına değil, dönemin harp raporlarına ve yazışmalarına da dayandırmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması ve sonrasına ilişkin belge ve kanıtların yetersizliği nedeniyle bu tür anı ve röportajlar tarihçilik açısından alternatif ve tamamlayıcı kaynaklardır. Bu çalışmada, Millî Mücadele Dönemi'nin başlangıç hadiseleri Ali Fuat Paşa'nın röportajda verdiği bilgiler üzerinden değerlendirilmiştir. Cebesoy, röportajında anlattığı olayları 1953'te yayımlanan *Millî Mücadele Hatıraları* adlı eserinde bütünleştirmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşmasından Kuvayı Millîye'ye

Mütarekenin Karanlık Günlerinde

Ali Fuat Paşa, röportajının bu ilk kısmında Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalandığı 30 Ekim 1918'de Türk nüfusun yaşadığı yerlere düşman ayağının basmadığını, şimali ve cenubi Kafkasya'nın Osmanlı egemenliğinde olduğunu ve dört yıl süren savaşta Türk ordusunun fevkalade kahramanlık gösterdiğini ifade etmiştir. Ordunun bununla kalmayıp müttefiklerine Galiçya, Romanya ve Makedonya'da yardım ettiğini söylemiştir (Cebesoy, 1953). Birinci Cihan Harbinde Türk milletinin ve Türk ordusunun büyük zayıf verdiğini, kudret ve kuvvetinin azaldığını ifade etmiştir. Onun ifadelerine göre düşman, tüm dünyaya karşı birçok insanın ve milletin haklarını savunduğunu ilan etse de Türkler hak ve hukuklarından emin durumdaydı. Paşa'ya göre mütareke şartları uyarınca memleketin iç idaresi Osmanlı Devleti'ne ait olacak, galip devletler muvakkaten Boğazları ve demiryollarını işgal edecek, bunların emniyetini tehdit edecek bir durum olursa herhangi bir sevkülceş (askerî sevk) noktasını işgal edebilecekti. Düşmanın, kendisini tehdit eden hiçbir durum olmadığı hâlde İstanbul'u işgal ettiğini, hatta Adana'nın Suriye'nin bir parçası olduğunu iddia ederek Halep'in batısındaki birliklerimizin teslim olmasını istediğini belirtmiştir. Ancak bu talep reddedilmiş, zor kullanılması hâlinde direniş gösterileceği bildirilmiştir. İstanbul hükümeti ise İstanbul'un işgal edilebileceği korkusuyla düşmana daha fazla mukavemet edilmemesini tavsiye etmiştir. Gerçekten de İstanbul Hükümeti adına Rauf (Orbay) Bey ve Ahmet İzzet Paşa, antlaşma sonrasında ilk önceleri iyimser savunmalarda bulunmuş, iç işlerine karışılmayacağını ve yalnızca stratejik noktaların muvakkaten kontrol edileceğini söylemişlerdir (Ahmet İzzet Paşa, 1993). Zira İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. maddesindeki "*Sevkü'l-ceş*" veya "*stratejik noktaların işgal edilebileceği*" hükmünü tüm Anadolu topraklarını işgal etmek için bir kılıf olarak kullanmıştır (Tansel, 1977, s. 22, 23; Öztürk, 2005). Ali Fuat Paşa hatıratında, Mondros'un Anadolu'yu işgale açan maddeleriyle ilgili şüphelerini "*galip devletler ahde vefa gösterecekler miydi? Yoksa bir kin ve intikam politikası mı güdeceklerdi?*" şeklinde dile getirmiştir (Cebesoy, 1953, s. 27). Düşman, hükümetin bu acziyetini görerek İskenderun'u işgale yeltenmiş, ancak 7'nci Ordu'nun karşı koymasıyla bunda başarılı olamamıştır (Millî mücadele nasıl başladı: mütarekenin

karanlık günlerinde, 29 Mart 1950, *Vatan*). İskenderun'dan sonra “*Urfa, Antep, Maraş, Saimbeyli, Zeytin, Şar, Kozan, Osmaniye, Haruniye ve Mersin*” civarlarında yapılan savaşlarda Ermeni milis güçleri de işgallere katılmıştır. Bunlar, Fransız askerî üniforması giydirilmiş, üç gruba ayrılmış ve toplam sayıları 10.150 olan silahlı Ermeni birlikleriydi (Türk İstiklâl Harbi: Güney Cephesi, 1966, s. 47). Gerek Batı Anadolu'daki Yunan ilerleyişi ve sivil halka verilen zararlar gerekse Güney Cephesi'ndeki Ermeni silahlı gruplarının saldırıları karşısında acilen tedbir alınması, gerekirse yerel direniş kuvvetlerinin bizzat halkın içinden seçilerek oluşturulması konusunda Bab-ı Sadaret-i Uzma Mektubî Kalemî'nden Harbiye Nezareti'ne birçok yazı gönderilmiştir. Yunan ve Ermeni işgallerinin bölgede yaşayan Rum ve Ermeni unsurları Türklere karşı cesaretlendirdiği bilgisi tarihî vesikalara yansımıştır (Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 1952).

Mustafa Kemal Paşa, o sırada 7'nci ve 2'nci Ordulardan müteşekkil Yıldırım Orduları Grubu'nun kumandanı olarak mücadele etmiştir (Kemal, 2010). Cebesoy röportajda, kumandanı olduğu 20'nci Kolordunun sahil kolordusu olarak görev yaptığı için düşmanla savaşmadığını söylemiştir. Yine onun anlatımına göre 29 Ekim günü düşman ordusuyla İzmit'te çok çetin bir savaş yapılmış; 7'nci Ordu'nun merkezi ise Adana'ya doğru ikinci istasyon olan Katma idi. Mütarekenin ikinci günü bir İngiliz generalinin başkanlığındaki heyet müzakere için Katma'ya gelmiş; 7'nci Ordu Kurmay Başkanı Kaymakam Hayri Bey'in riyasetinde, 20. Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Binbaşı Ömer Halis Bey'in de yer aldığı bir mütareke heyeti oluşturulmuştur. Cebesoy, ilk görüşmede İngiliz generalinin Kilikya'nın Suriye'nin bir parçası olduğunu, bu mıntıkadaki bütün Türk askerlerinin esir sayıldığını ve silahlarından tecrit edildikten sonra Halep'e götürüleceklerini söylemesi üzerine Hayri Bey'in odasına girerek kendisini bu durumdan haberdar ettiğini anlatmıştır (Millî mücadele nasıl başladı: mütarekenin karanlık günlerinde, 29 Mart 1950, *Vatan*). Ali Fuat Paşa, İngilizlerin mütarekenin şartlarına uymayacaklarını o zaman anladığını belirtmiştir. Musul'da Altıncı Ordu Komutanı olan Ali İhsan Sabis Paşa da İngilizlerin sözlerinde durup durmayacakları konusunda endişe duyan bir diğer komutandı (Sabis, 2020). Ali Fuat Paşa, bu durumu kabullenemeyeceğini ve ret cevabı vereceğini Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla bildirmiş, İskenderun hadisesini de ona anlatmıştır. Cebesoy'a göre Mustafa Kemal Paşa her iki izahatı da kabul ederek ertesi gün kendisiyle Adana'da mülaki olmak istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul hükümetiyle görüştüğünü, onların hilafet ve saltanatın ne pahasına olursa olsun korunmasından yana olduklarını, halkın kendi haklarını kendisinin araması gerektiğini ve onların halka bu yönde yardım etmelerini istediklerini Ali Fuat Paşa'ya anlatmıştır. Ali Fuat Paşa ile Mustafa Kemal Paşa, Adana'da Kilikya'da alınması gereken tedbirleri görüşerek ayrılmıştır. Ali Fuat Paşa hemen Adana vilayetinin jandarma kadrosunu oluşturmuş, işgal ihtimaline karşı bazı noktalarda mukavemet merkezleri kurmuştur. Ali Fuat Paşa röportajında sonraki olayları anlatmaya devam ederek, Yıldırım Orduları'nın lağvedilmesi üzerine İstanbul'a çağrılan Mustafa Kemal Paşa'nın kendisiyle irtibatta kalacağını söylediğini

belirtmiştir. Ancak hastalığının (tropika) artması üzerine hem Anadolu'da gerekli tedbirleri alabilmek hem de tedavi olabilmek için kendisi de 20 Aralık 1918'de İstanbul'a varmıştır (Millî mücadele nasıl başladı: mütarekenin karanlık günlerinde, 29 Mart 1950, Vatan).

Anadolu Mukavemete Hazırlanıyor

Ali Fuat Paşa, röportajın 29 Mart 1950 günü yayımlanan “Anadolu Mukavemete Hazırlanıyor” başlıklı bölümünde Anadolu'nun tam bir asayişsizlik ortamında olduğunu, İstanbul hükümetinin çaresizlik içinde bulunduğunu, fırkacılık kavgalarının hüküm sürdüğünü, İstanbul ve İzmir'de keyfi olarak on binlerce askerin terhis edildiğini, bazı memur ve vatandaşların düşmanla iş birliği hâlinde olduğunu ifade etmiştir. Paşa, o günlerde kurtuluşun nasıl ve ne şekilde olabileceği sorusunun en önemli soru olduğunu söyleyerek telkinlerinin her yerde karşılık bulduğunu ve kendisini dinleyen çevrelerin durumu tam bir sükûnetle izlediklerini anlatmıştır. 20 Aralık günü İstanbul'da Mustafa Kemal Paşa'nın Şişli'deki evinde toplandıklarını ve padişah ile hükümetin daha zor bir durum karşısında bir devlete iltica etmeye hazır oldukları kanaatine vardıklarını ifade etmiştir (Cebesoy, 1953). Ali Fuat Paşa röportajın devamında, mütefekkir ve münevverlerin ihtiraslarına mağlup olarak ya birbirlerinden ayrıldıklarını ya da birbirlerini suçladıklarını söylemiştir. Paşa, böyle tehlikeli bir vaziyette onları beceriksizlik ve ataletle itham etmekten uzak durduğunu ileri sürmüştür. Paşa'nın anlatımına göre Meclis-i Mebusan 21 Aralıkta feshedilmişti (Gazel, 2022; Cebesoy, 1953). Yine Paşa'nın anlatımına göre Vahdettin ve Damat Ferit bildikleri gibi hareket ediyor, suret-i haktan görünen ecnebilerin tavsiyelerine kendilerini kaptırıyorlardı; bütün işlerinde hüsn-ü niyetten eser bulunmuyordu. Ali Fuat Paşa, kurtuluşun ancak Anadolu'dan başlayacak bir hareketle mümkün olabileceği konusunda Mustafa Kemal Paşa ile hemfikir olduklarını ve bunun için 20. Kolordunun Ankara'ya taşınması gerektiğinde mutabık kaldıklarını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa ona, birkaç gün önce Erzurum'daki 15. Kolorduya atanan Kâzım Karabekir'in de aynı fikirde olduğunu ve onunla muhabere hâlinde olması gerektiğini söylemiş, ilk fırsatta Anadolu'ya geçmek istediğini de bildirmiştir (Millî mücadele nasıl başladı: Anadolu mukavemete hazırlanıyor, 29 Mart 1950, *Vatan*). Röportajın bu kısmında Ali Fuat Paşa, Konya'ya gidişini ve ordudaki silah ve cephane durumunu şu ifadelerle anlatmıştır:

“1919'un Şubat ayının ilk günlerinde Konya Ereğlisine gelmiş olan 20. Kolordunun başına geçmiştim. İstanbul'da Mustafa Kemal Paşa'nın nezdinde bir irtibat zabiti ve muhaberatımız için bir de şifre bırakmışım. 20. Kolordu birkaç gün sonra Ankara'ya nakledilmiş, şehir yabancı müfrezelerden temizlenmişti. Her türlü hukuki meşruanın ancak kuvvetli bir siyaset ile sağlanacağı ortadaydı. Bunun için dağılmakta olan askeri kuvvetlerin dağılmalarının ve parçalanmalarının önüne geçilmeliydi. Millet bu sayede muvaffak olabilirdi. Fakat milletin mukadderatını ele alacağı zamana kadar memleketin tek mil kuvvetlerini emniyet altına almak zaruri idi. Kuvvetlerimizin bir kısmı asayişsizliği ve her türlü zorbalığa karşı koyarak, tüm cephanenin düşmana teslim edilmesini engellemeliydi. Ordunun diğer kısmı ise halk arasında iş birliğini, ümit, azim ve imanı arttırmak için çalışmalıydı. Bunun için 20. Kolordumuz hiçbir silahını teslim etmeyerek görevi başında kalmış ve sonuç almaya başlamıştı. Niğde depolarında on yedi binden fazla Alman, Ankara depolarında da on bin Rus tüfeği muhafaza

edilebilmişti. Bundan başka cenub-ı şarkta İngilizlere teslim edilmek üzere bulunan makineli tüfek, top kameraları vs'nin ileriye nakillerine engel olunarak Ankara'da alınulmuştur. Batıdaki diğer kolordular vatanın kurtuluşu için bu ve benzeri önlemleri alamamışlardır” (Millî mücadele nasıl başladı: Anadolu mukavemete hazırlanıyor, 29 Mart 1950, Vatan, s. 2).

Paşa, ilerleyen zamanlarda bu kolorduların ellerindeki silahları teslim ederek kendilerini zor durumda bıraktığını düşündükçe kalbinin sızladığını ifade etmiştir (Cebesoy, 1953). Ali Fuat Paşa'ya göre vatan ve istiklalin tehlikeye düştüğü o günlerde askerlerde, halkta ve idarede maneviyatı yükseltecek adımlar atılması gerekirken İstanbul hükümeti, ecnebi memurların talepleri doğrultusunda mütarekenin her şartının yerine getirilmesi için gayret etmiştir. Bu zihniyet her yerde maneviyatın ve kurtuluş hissiyatının yok olmasına neden olmuştur. Vilayet ve sancakların yönetimi ecnebi memurların eline geçmeye başlamış, Türk halkı bu yabancı ve Hristiyan unsurların tazyikine maruz kalmıştır. Esasen İtilaf Devletleri öyle bir siyaset uyguluyordu ki memleketi birkaç nüfuz mıntikasına ayırarak merkezle irtibatını kesmek, her mıntıkadaki en büyük mülkî ve askerî memurları mesuliyet ve tevkif tehdidiyle kendi hüküm ve emirleri altına almak istiyorlardı. Böylece bütün memlekete birkaç askerî kıta ve memurla hâkim olmayı amaçlıyorlardı. Türk memleketini idari, askerî ve siyasi açıdan her türlü müdafaadan yoksun bırakarak, sulh yapılmadan müstamere vaziyetini bir emrivaki olarak kabul ettirmek istiyorlardı. Bu ecnebi siyaseti karşısında İstanbul ile Anadolu arasında atıl bir zihniyetin ve şekilperestliğin yaşanması doğru değildi. Böyle bir durumda hükümet aciz kalsa bile son karar ve son sözün millette olduğu unutulmamalıydı. Babialı, milletin sesini duymak yerine Meclis-i Mebusanı kapatarak milletin sesini boğmak istemiştir. İstanbul yönetimi bozguncu bir zevatın zihniyetine kapılmış, halkla irtibatı ve maneviyatı güçlü tutamamıştır. Paşa, ileriye yönelik yaptığı hazırlıklarda pek çok vatandaştan muavenet gördüğünü ifade etmiştir. Paşa, vatana naçiz bir hizmet edebildiyse bunu halka ve Kuvayı Millîye'ye borçlu olduğunu söylemiştir. Bu fikirlerden ilhamla Eskişehir, Kastamonu, Afyon, Çorum, Yozgat, Kırşehir ve Niğde gibi yerlerde kıymetli asker arkadaşlarını mıntika kumandanı, ahz-ı asker kalemi ve şube reisi görevleriyle vazifelendirmiştir. Bu arkadaşları nifak ve şikakı ortadan kaldırarak, itimadı ve aradaki samimiyeti takviye ederek başarılı olmuşlardır (Millî mücadele nasıl başladı: Anadolu mukavemete hazırlanıyor, 29 Mart 1950, Vatan).

Mukaddes İttifak

Ali Fuat Paşa'nın *Vatan* gazetesinde yayımlanan röportajının 30 Mart 1950 tarihli devamı “Mukaddes İttifak” başlığını taşımaktadır. Burada Ali Fuat Paşa, İtilaf Devletlerinin Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. maddesini kendi istek ve menfaatlerine göre yorumladıklarını ve İstanbul hükümetinin acziyet ve idari kabiliyetsizliğinden faydalandıklarını belirtmiştir. Paşa, bu suretle Musul, Adana, İzmit, Eskişehir, Samsun, Balıkesir, Merzifon ve İzmir'in işgal edildiğini ifade etmiştir. İşgalcilerin Ermeni ve Rumları her türlü sorumluluktan muaf tuttuklarını, onlara millî

bayraklarını yaptırdıklarını, yoğun olarak yaşadıkları yerlerde silahlı gruplar kurdurarak gönüllüleri Yunan ordusuna kaydettirdiklerini söylemiştir. İzmir'e kendi adamları olan "Kambur İzzet" adlı bir kişiyi vali olarak atadıklarını, bu kişinin Aydın, Manisa ve İzmir'deki Osmanlı silahlarını teslim ettirdiğini ve kendisine karşı gelenleri ortadan kaldırdığını, bunun üzerine İzmir'e çıkan Yunan kuvvetlerinin halka karşı ağır şiddet uyguladığını anlatmıştır. Ali Fuat Paşa bu kısımda İzmir'in işgalinin o güne kadar her türlü tecavüze boyun eğmiş olan milletin sabrını tükettiğini, namus, can ve mal gibi mukaddesatı koruyamayan aciz bir hükümete güvenmenin artık caiz olmadığını, milletin her türlü tecavüze karşı koyacağını ve düşmanı kovup bağımsızlığını korumasının zamanının geldiğini ifade etmiştir. İzmir'in işgali İstanbul Hükümeti tarafından protesto edilse de bunun ötesine geçilmemiş, bölge halkına Yunanlılara karşı koymamaları bildirilmiştir. Ancak Harbiye Nazırı Vekili Cevat Çobanlı, bütün birliklere gönderdiği telgrafla askerî birliklerin yerlerini terk etmemelerini ve bir oldubittiye boyun eğmemelerini emretmiştir (Özalp, 1998). Paşa, İzmir'in işgalinin millî bütünlüğü ve idarenin doğrudan ele alınmasını engellediğini, milletin büyük bir cesaretle harekete geçtiğini, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığını ve tarihin bu dönüm noktasında milletin ne kadar hassas olduğunu herkesten daha iyi gördüğünü dile getirmiştir. Milletin nasıl birleşeceğini, nasıl birlikte mukavemet edeceğini ve millî enerjiye nasıl kuvvet verileceğini resmî makamlara ve millî teşekküllere açık bir dille anlatmaya çalıştığını, bunda kısmen muvaffak olduğunu, bu sırada yurdun her yerinde çok büyük mitingler ve protestolar düzenlendiğini ve bunların millî birliğin göstergesi olduğunu anlatmıştır (Millî Mücadele nasıl başladı: Mukaddes ittifak, 30 Mart 1950, Vatan; Atatürk, 1999).

Ali Fuat Paşa, röportajında Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine nasıl tayin edildiğini de anlatmıştır. Ona göre bu tayin İstanbul Hükümetinin hüsnüniyetiyle gerçekleşmemiş; Doğu illerinin de İzmir'in akıbetine uğramaması için Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey, Serkildoryan'da Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya verdiği bir yemek ziyafetinde bir yolunu bularak bu atamayı kurnazca kabul ettirmiştir. Aksi hâlde o dönemde kimse Mustafa Kemal Paşa'yı böyle yetkili bir göreve atamaya cesaret edemezdi. Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a vardıktan sonra kendisi ve Mehmet Ali Bey hakkında yapılan muamelelerin bu tespiti doğruladığını ileri sürmüştür. Mitinglerin ve protestoların emsali görülmemiş bir şekilde yapıldığını söyleyen Ali Fuat Paşa, bunların asırlardır hür ve müstakil yaşamış tarihî bir milletin işgal karşısında bütünleşerek ve yönetimi bizzat ele alarak karşı koymasının canlı bir örneği olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca İzmir'in işgali, Serkildoryan'da verilen ziyafet, Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine atanması ve Samsun'a gidişi, Rauf Bey'in Ankara Keçiören'deki toplantısı, Rauf Bey'le birlikte Amasya'ya gidişi, tarihî toplantı, mukaddes ittifak, Kâzım Karabekir Paşa'nın onlara katılımı ve Amasya Tamiminin tarihî değeri hakkında açıklamalarda bulunmuştur (Millî Mücadele nasıl başladı: Mukaddes ittifak, 30 Mart 1950, Vatan).

Amasya İçtimaidan Sonra

Ali Fuat Paşa'nın röportajının 31 Mart 1950 günü "Amasya İçtimaidan Sonra" başlığıyla yayımlanan bölümü, Amasya Genelgesinin kararlarına ve Millî Mücadele'nin teşkilatlanmasına ayrılmıştır. Ali Fuat Paşa bu bölüme Amasya Genelgesinin maddelerini sırayla aktararak başlamıştır:

"Vatanın tamamıyeti ve milletin istiklali tehlikededir; bu hal milletimizi madun tanııyor, milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır, milletin hal ve vaziyetini derpiş etmek ve sadayı hukuku dünyaya işittirmek için her türlü tesir ve murakabeden azade bir heyet-i Millîyenin vücudu elzemdir, bunun için Sivas'ta millî bir kongrenin serian in'ikadı tekarriir etmiştir. Doğu vilayetleri namına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanması mukarrer kongre için mezkûr vilayetlerin Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye ve Redd-i ilhak Cemiyetlerinden müntehap azalar zaten Erzurum'a müteveccihen yola çıkarılmışlardır" (Millî mücadele nasıl başladı: Amasya içtimaidan sonra, 31 Mart 1950, Vatan, s. 2).

Erzurum Kongresi için yapılacak hazırlıkların hayata geçirilmesinde Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf Bey, Kâzım Karabekir Paşa ve Ali Fuat Paşa gibi dönemin önde gelen askerî ve mülki idarecilerinin birlikte hareket edeceği belirtilmiştir (Cebesoy, 1953).

Ali Fuat Paşa, İstanbul hükümetinin tepkisi ve Ali Kemal Bey'in beyannamesi hakkında da bilgi vermiştir. 26 Haziran 1919'da Ankara'ya döndüğünde karşılaştığı siyasi manzaranın ilginç olduğunu belirtmiştir. Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya gönderdiği için görevinden azledilmiş ve yerine Ali Kemal Bey atanmıştı. Ali Kemal Bey o günlerde yayımladığı bir beyannameyle Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alındığını ve Anadolu'da kurulan millî mukavemet (direniş) yuvalarının derhâl dağıtılması gerektiğini duyurmuştur. Ali Fuat Cebesoy, bir devlet adamının işgaller karşısında direnen halka yönelik bu tavrını *"Bundan daha ziyade ihaneti düşünülemez"* sözleriyle sert bir şekilde eleştirmiştir (Millî mücadele nasıl başladı: Amasya içtimaidan sonra, 31 Mart 1950, Vatan, s. 2).

Ali Fuat Paşa, komutanların direnişleri ve istifaları hakkında da ayrıntılı bilgiler vermiştir. Ali Kemal'in beyannamesinin kabul edilemeyeceğini belirterek 27 Haziran 1919'da Batı Anadolu'daki tüm komutanlara ve mülki amirlere şifreli bir telgraf gönderdiğini, bu telgrafta işgal hareketlerine karşı ordu ve halkın birlikte direneceğini ve vatanı savunmaktan asla vazgeçilmemesi gerektiğini bildirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca 8 Temmuz 1919 akşamı Mustafa Kemal Paşa ile Hüseyin Rauf Bey'in askerlik görevlerinden istifa ederek ordudan ayrıldıklarını ve mücadeleye sivil olarak devam ettiklerini hatırlatmıştır. Erzurum Kongresine katılım sürecini ve Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunu anlatan Paşa, bu hareketin hiçbir kişisel veya siyasi hırs barındırmayan, tamamen millî vicdandan doğan bir oluşum olduğunu vurgulamıştır (Cebesoy, 1953). Ali Fuat Cebesoy'un buraya kadar anlattıkları, Türk İstiklal Mücadelesinin en kritik evrelerinden biri olan Amasya Genelgesi ve sonrasındaki gelişmelerin kırılma noktalarını bizzat sürecin merkezindeki bir komutanın dilinden aktarması bakımından birinci derecede önem taşımaktadır. Cebesoy'un anlatımı, Ankara ve Anadolu'da filizlenen "Millî İrade" ile İstanbul'daki teslimiyetçi hükümet

arasındaki derin fikir ayrılığını açıkça ortaya koymaktadır. Ali Kemal Bey'in direnişi baltalama çabalarına karşı subayların gösterdiği tavır, askerî yapının Millî Mücadele'ye bağlılığını göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa ile Hüseyin Rauf Bey'in askerlik görevlerinden istifa ederek mücadeleye sivil olarak devam etmeleri, Millî Mücadele'ye topyekûn bir halk hareketi hüviyeti kazandırmış ve onu meşrulaştırmıştır (Cebesoy, 1953). Cebesoy'un ifadeleri, dönemin savunma mekanizmasının ciddiyetini ve ehemmiyetini de ortaya koymaktadır (Millî mücadele nasıl başladı: Amasya içtimaidan sonra, 31 Mart 1950, Vatan). Erzurum Kongresi 23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanmış ve millî direniş cemiyetleri “Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adıyla birleştirilmiştir. Kongrede alınan en önemli karar Temsil Heyeti'nin oluşturulması olmuştur. Alınan kararları Mustafa Kemal Paşa yedi maddede özetlerken Kâzım Karabekir Paşa 10 madde hâlinde vermiştir (Karabekir, 2023).

Sivas Kongresine Doğru

Ali Fuat Paşa, röportajının 1 Nisan 1950'de yayımlanan kısmını Sivas Kongresi öncesindeki siyasi ve askerî gelişmelere, bölgesel kongrelerin önemine, kendi hatıratına ve Harbiye Nazırına sunduğu rapora ayırmıştır. Burada Paşa, Sivas Kongresi öncesinde Batı Anadolu'da millî birliği sağlamak adına yapılan girişimleri kendi hatıra defterinden alıntılarla anlatmaya başlamıştır. İstanbul hükümeti ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın milliyetçileri engelleme, sindirme ve halkı kışkırtma çabalarına rağmen halkta uyanan bağımsızlık isteğinin ve azmin önüne geçilemediğini belirtmiştir. Ankara'da kongre hazırlıklarına destek verilirken bir yandan da Yunan ilerleyişine karşı askerî tedbirler alınmaya ve dağınık durumdaki Kuvayı Millîye birlikleri düzene sokulmaya çalışılmıştır. Paşa, bu süreçte Balıkesir, Saruhan, Aydın ve Denizli bölgelerini kapsayan Alaşehir Kongresi'nin toplanmasını, Batı Anadolu'daki dağınıklığın giderilmesi ve Kuvayı Millîye'nin Sivas Kongresi hedefleriyle bütünleştirilmesi adına hayati bir adım olarak nitelendirmiştir (Cebesoy, 1953). Alaşehir Kongresi sayesinde Batı Anadolu'da sağlanan hareket birliği doğrudan Heyet-i Temsiliye ile koordineli hâle getirilmiştir (Millî mücadele nasıl başladı: Sivas kongresine doğru, 1 Nisan 1950, Vatan).

Röportajın devamında Ali Fuat Paşa, Harbiye Nazırına yazdığı mektuptaki siyasi ve askerî analizi ve Wilson Prensiplerini anlatmıştır. Cebesoy, Amerikan Başkanı Wilson'un beyannamesinde belirtilen hususlar tarafsız ve adil bir şekilde uygulansaydı dünyadaki sömürgecilik yarışının ve buna bağlı gelişen olayların sona ereceğini ifade etmiştir. Wilson'un “self-determination” ilkesine atıfta bulunan Paşa, büyük devletlerin bu ilkeleri kendi çıkarları doğrultusunda çarpıttığını ve sömürgeciliği “mandacılık” adı altında sürdürdüklerini vurgulamıştır. Cebesoy'a göre bu genel durumda Türk milletinin önünde iki temel yol bulunmaktaydı. Birincisi, yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'ni eski hudutlarıyla aynen devam ettirmeye çalışmaktı; bu yol ülkenin tamamen parçalanmasına, Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerin dahi Yunanistan ve Ermenistan gibi

devletlere tahsis edilmesine ve sonunda Sevr gibi bir yok etme antlaşmasına varacaktı. İkincisi, Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde millî hâkimiyete dayalı, demokratik ve bağımsız bir Türk devleti kurmaktı. Paşa, Türk milletinin bağımsızlığını korumasının tek yolunun bu açık ve haklı siyasi yol olduğunu savunmuştur (Millî mücadele nasıl başladı: Sivas kongresine doğru, 1 Nisan 1950, Vatan). Röportajın bu kısmı, Millî Mücadele'nin yalnızca askerî bir cepheden ibaret olmadığını, aynı zamanda güçlü bir siyasi ve diplomatik uzak görüşlülükle yürütüldüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Sivas Kongresi

2 Nisan 1950 günü yayımlanan “Sivas Kongresi” başlıklı bölümde kongreye giden süreçteki siyasi ve askerî gelişmeler, İzmir cephesindeki durum, Mustafa Kemal Paşa ile yapılan haberleşmeler ve kongre sonunda Anadolu’da sağlanan millî birlik, Cebesoy’un kendi hatıratından alıntılarla verilmiştir. Ali Fuat Paşa, Sivas Kongresi öncesinde özellikle Batı Anadolu’da durumun son derece kritik olduğunu; bir taraftan kongrenin toplanması için uğraşılırken diğer taraftan işgal güçlerinin ve İstanbul hükümetinin milliyetçi teşkilatları dağıtmak, orduyu terhis etmek ve halkı ümitsizliğe sürüklemek için türlü yollara başvurduğunu belirtmiştir. İzmir cephesinin savunulması ve Kuvayı Millîye’nin toparlanması sürecinde yaşanan zorlukları anlatan Cebesoy, Binbaşı Ömer Halis Bey ve Kaymakam Mahmut Bey gibi vatansever subaylarla bir araya gelerek tüm sorumluluğu üzerlerine aldıklarını ve hızla harekete geçme kararı verdiklerini aktarmıştır. Yapılan plana göre Geyve Boğazı’nın batısından düşman kuvvetlerinin geçişinin engellenmesi, Batı Anadolu’daki sönmüş teşkilatların yeniden canlandırılması ve Sivas Kongresinin güvenle toplanabilmesi için İstanbul hükümetinin yıkıcı faaliyetlerinin önlenmesi hedeflenmiştir (Şahin, 1998). 4 Eylül 1919’da Sivas Sultani Mektebinde toplanan kongrede Mustafa Kemal Paşa başkanlığa, Hüseyin Rauf Bey ve İsmail Fazıl Paşa ise başkanvekilliklerine seçilmiştir (Cebesoy, 1953). Mustafa Kemal Paşa, 5 Eylül’de gönderdiği şifreli bir telgrafla kongrenin henüz kesin bir karar almadığını, ancak delegelerin genel eğiliminin millî birliği sağlamak ve tam bağımsızlık ilkesiyle hareket etmek yönünde olduğunu bildirmiştir. Kongre sırasında İstanbul hükümetinin Sivas çevresinde kongre aleyhine kışkırtmalar yapmaya çalışması ve manda fikrini savunanların yarattığı sıkıntılar, Mustafa Kemal Paşa’nın kararlı duruşuyla aşılmıştır. Cebesoy, kongrenin türlü engellemelere rağmen başarıyla gerçekleştirilmesini Türk milletinin kurtuluşundaki en önemli dönüm noktası olarak görmüştür. Çünkü bu kongre sayesinde tüm yerel cemiyetler “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında birleştirilmiş ve böylece Türkiye Büyük Millet Meclisini kuracak olan millî irade bütün Anadolu’da hâkim olabilmıştır (Millî Mücadele Nasıl Başladı: Sivas Kongresi, 2 Nisan 1950, Vatan). Röportajın bu bölümü, Sivas Kongresinin yalnızca siyasi kararların alındığı bir toplantı olmadığını, aynı zamanda Geyve Boğazı’nın tutulması gibi çok mühim askerî ve lojistik stratejilere dayandığını göstermektedir. Bölüm, “*Ya istiklal ya ölüm*” parolasının sahada nasıl örgütlendiğini ve kongre

sayesinde yerel direnişlerin bir araya getirilerek Türkiye Büyük Millet Meclisini doğuracak merkezî, hukuki ve millî bir iradeye nasıl dönüştüğünü belgelemesi bakımından ciddi bir öneme sahiptir (Millî Mücadele Nasıl Başladı: Sivas Kongresi, 2 Nisan 1950, Vatan).

Kuvayı Millîye'nin Oluşumu ve Millî Mücadele'nin Gelişimi

Kuvayı Millîye

3 Nisan 1950 günü yayımlanan “Kuvayı Millîye” başlıklı bölümde Ali Fuat Paşa, Sivas Kongresinin toplandığı günlerde Anadolu'daki genel durum, millî harekete karşı olan unsurların faaliyetleri, Batı Cephesi Komutanlığına nasıl atandığı ve stratejik hamleleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Buna göre Sivas Kongresi sırasında Anadolu, iç ve dış düşmanların yoğun tehdidi altındaydı. Başta Sadrazam Damat Ferit Paşa olmak üzere Dâhiliye Nazırı Adil Bey ve Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa gibi isimler; İngiliz ajanları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İngiliz Muhipleri Cemiyeti ve Kürt Teali Cemiyeti gibi yapılarla iş birliği yaparak millî hareketi padişah ve saltanat aleyhtarı gibi göstermeye çalışıyordu. İzmir ve Ege bölgesinde Yunan ilerleyişi devam ederken Elâzığ Valisi Ali Galip ve Malatya Mutasarrıfı Halit Bey gibi isimler bağımsız bir Kürdistan propagandasıyla millî birliği baltalamaya çalışıyordu (Cebesoy, 1953). Bu tehlikeli çember karşısında Ali Fuat Cebesoy Paşa, Meclis-i Mebusan açılana kadar memleketin kaderini korumak adına tüm sorumluluğu üzerine almıştır. Sivas Kongresi devam ederken 9 Eylül 1919 tarihli bir kararla bizzat kongre heyeti ve Mustafa Kemal Paşa tarafından “Garp Anadolu Umum Kuvayı Millîye Kumandanlığı”na atanmıştır (BCA, 1920, 30.18.1.1.-1-3-19). Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın Batı Anadolu Kuvayı Millîye Komutanlığına atanmasının ardından Mustafa Kemal Paşa tarafından 20. Kolordu'ya gönderilen bir telgrafla adı geçen mevkilerde düzenin derhâl sağlanması ve gerekli düzenlemelerin yapılması istenmiştir (BCA, 1919, 110.9.1.1.-1-0-71). Kongreden aldığı bu yetki ve talimatlar doğrultusunda Cebesoy, Eskişehir, Afyon ve Geyve bölgelerindeki askerî sıkıntıları çözmek için harekete geçmiştir. Özellikle Eskişehir'in ilk hedef olarak seçilmesi stratejik bir hamledir. Zira buranın kontrol altına alınması hem Ankara ile Sivas arasındaki iletişimin kopmasını hem de İngiliz işgal kuvvetlerinin bölgedeki demiryolu ağını kullanarak iç kesimlere girmesini engellemiştir. Cebesoy, bu zorlu kararları tek başına ve hızla gelişen ağır şartlar altında almak zorunda kaldığını, ancak Amasya Genelgesi ve Sivas Kongresi kararlarından aldığı güçle Türk milletinin istiklalini kurtarmak için hiçbir fedakârlık ve sorumluluktan kaçınmadığını belirtmiştir (Millî mücadele nasıl başladı: kuvayı millîye, 3 Nisan 1950, Vatan; Cebesoy, 1953). Röportajın bu bölümü, Kuvayı Millîye'nin yalnızca düzensiz milis güçlerinden ibaret olmadığını, arkasında Sivas Kongresi ve Mustafa Kemal Paşa tarafından yetkilendirilmiş merkezî bir askerî yönetimin bulunduğunu göstermektedir. Ancak Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın bu röportajında Millî Mücadele'nin nasıl başladığı ve ilk direniş birliklerinin nerede kurulduğu hakkında verdiği bilgilerin eksik ve hatalı olduğuna dair sonradan eleştiriler de yapılmıştır. Bu eleştirilerde, Ali Fuat Cebesoy Paşa'dan önce

Anadolu'nun değişik yerlerinde çeşitli komutanlar tarafından ordular teşkil edildiği, mücadelenin aslında bu şekilde başladığı ve Cebesoy'un röportajında bu bilgilere değinmediği ileri sürülmüştür. Örneğin Millî Mücadele'de Bartın ve havalisi komutanlığı yapmış olan Cevat Rifat Atılhan, 1952 yılının Mayıs ayında *Serdengeçti* dergisinde yayımlanan bir yazısında, İzmir'in işgaliyle birlikte Yıldırım Orduları Kumandanı olan ve Isparta nüfusuna kayıtlı bulunan Mersinli Cemal Paşa tarafından elli bin kişilik bir ordu kurularak Millî Mücadele'nin Konya'dan başlatıldığını iddia etmiştir (Atılhan, 1952).

Birinci Eskişehir Hareketi

Ali Fuat Paşa'nın *Vatan* gazetesinde yayımlanan röportajının 4 Nisan 1950 tarihli kısmı “Birinci Eskişehir Hareketi” başlığını taşımaktadır. Cebesoy burada Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü aciziyeti, İstanbul hükümetinin teslimiyetçi politikasını ve buna karşı Anadolu'da filizlenen millî hareketin stratejik aşamasını tarihî belgeler ve hatırat notları ışığında ele almıştır. Eylül 1919'da Ankara'dan hareket eden millî kuvvetlerin Eskişehir, Afyon ve Kütahya çevresini kontrol altına alarak buraları işgalden kurtarma sürecini anlatmış, bölgedeki İngiliz unsurlarını Türk ordusunun yapısı ve güç durumu bakımından kıyaslamıştır. Bilhassa Eskişehir Mutasarrıfı Hilmi Bey ile Dâhiliye Nazırı Adil Bey arasındaki şifreli telgraflaşmalar üzerinden İstanbul hükümetinin direnişi bastırma ve yatıştırma çabaları, buna karşılık yerel direnişçilerin ve Kuvayı Millîyecilerin bölgedeki cephanelikleri ve üstünlüğü ele geçirme girişimleri ile Heyet-i Temsiliye'nin kararlı duruşu ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır (Millî mücadele nasıl başladı: birinci Eskişehir hareketi, 4 Nisan 1950, *Vatan*). Röportajın bu kısmı, Millî Mücadele'nin ilk dönemlerindeki lojistik ve stratejik hamlelerin organizasyon boyutunu ilk elden ortaya koyması açısından önemlidir. Eskişehir ve bölgedeki demiryollarının Millî Mücadele'nin gidişatında ve kazanılmasında yaşamsal bir kırılma noktası oluşturduğu da bu anlatımda açıkça görülmektedir.

Kuvayı Millîye'nin İlk Zaferi

Ali Fuat Paşa, Millî Mücadele'nin ilk siyasi zaferi olarak gördüğü Eylül-Ekim 1919 gelişmelerini *Vatan* gazetesindeki röportajının 5 Nisan 1950 tarihli bölümünde anlatmıştır. Paşa burada, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Eskişehir, Kütahya ve Afyon mıntıkalarında İngilizler, İstanbul hükümeti ve millî mücadeleciler arasındaki çok yönlü askerî, siyasi ve diplomatik mücadelenin Eylül-Ekim 1919'daki durumunu ayrıntılı olarak aktarmıştır. Ona göre bölgedeki İngiliz generali Arthur Solly Flood ile yapılan görüşmeler, İtilaf Devletlerinin Millî Mücadele'ye müdahale etmeme yönündeki geçici tavrı ve sonrasında yaşanan stratejik konumlanmalar aktarılırken, Damat Ferit Paşa hükümetinin Dâhiliye Nazırı Adil Bey ile İngiliz ajanlarının Türk millî birliğini sarsmaya yönelik çalışmalarına karşı millî mücadelecilerin Eskişehir'in batı ve güney hattını kontrol altına alarak genişlettikleri üzerinde durulmuştur. Sivas Kongresi sonrasında

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi adına Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürütülen telgraf diplomasisi, Padişah Vahdettin'in beyannamesi zemininde Abdülkerim Paşa'nın arabuluculuk girişimleri ve Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa ile gerçekleştirilen şifreli yazışmalar, tarafların meşruiyet ve otorite kurma çabalarını gözler önüne sermektedir. Millî mücadelelerin İstanbul hükümetinin teslimiyetçi politikalarına ve Damat Ferit hükümetinin komplolarına karşı kararlı duruşu, Anadolu halkının bütünleşmesi ve askerî hatların güvenceye alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, Damat Ferit hükümetinin 2 Ekim 1919'da istifasına yol açmış ve millî iradenin kendi kaderine bizzat hâkim olmaya başladığı ilk siyasi ve stratejik zafer olarak tarihe geçmiştir (Cebesoy, 1953; XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa'nın haberleşme kayıt defteri (Eylül 1919- Kasım 1920), 2013). Onun yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurulmuştur (Tuna, 2021). Ali Fuat Paşa'nın aktardığı bu süreç, Damat Ferit Paşa hükümetinin düşürülmesinin Anadolu'da kurulan yeni idarenin İstanbul'a karşı kazandığı ilk siyasi başarı olduğunu ve düzenli orduya giden yolda Kuvayı Millîye ruhunun kendisini ispat ettiği bir dönüm noktası olduğunu ortaya koymaktadır (Millî mücadele nasıl başladı: kuvayı millîye'nin ilk zaferi, 5 Nisan 1950, Vatan). Bu siyasi zafer üzerine Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf Bey, Ahmet Fevzi, Bekir Sami Bey, Vasıf Ömer ve Mümtaz Mustafa Bey tarafından Ali Fuat Cebesoy Paşa'ya şu tebrik telgrafı gönderilmiştir:

“Milletin amali meşruasını istihsal maksadıyla başladığı bu muahede-i azimde vahdet ve mevcudiyetimizci cibana izhar ispat hususunda masruf olan mesai ve himemat-ı vatan perveraneleri ve deruhte kıyasatbuyurulan vazife-i mukaddeseyi en müşkil anlarda menafi-i millet ve memlekete muvafık bir surette icra zımında ibrâz buyurulan dirayet ve kıyasat-i devletleri Heyet-i Temsiliyemizce sezararı tebcil ve şükran görüldüğünü arzla ibrâzı minnettari eyleriz” (Millî mücadele nasıl başladı: kuvayı millîye'nin ilk zaferi, 5 Nisan 1950, Vatan, s. 2).

Röportajın bu kısmında Ali Fuat Paşa, Amerikalıların, Fransızların ve İtalyanların Türk milletinin birliğine taraftar görünmeye başlamasıyla İngiliz askerî kuvvetlerinin artık İtilaf Devletleri adı altında hareket edemeyeceğinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Paşa, o sırada Amerikan heyetinin başkanı General Harbord'un Sivas'ta Heyet-i Temsiliye'yi ziyaret etmesinin ve Fransız resmî memurlarının da bu heyetle görüşmesinin Türk milletine genel durumun gerçek hâli hakkında bilgi verdiğini söylemiştir (Armaoğlu, 1997).

Sonuç

Ali Fuat Paşa'nın 29 Mart-5 Nisan 1950 tarihleri arasında *Vatan* gazetesinde yayımlanan “Millî Mücadele Nasıl Başladı” başlıklı röportajı, Millî Mücadele'nin başlangıç dönemine ışık tutan son derece önemli ve kıymetli bir birincil kaynaktır. Paşa'nın bizzat mücadelenin içinde yer alan bir komutan ve siyasi aktör olarak ortaya koyduğu bu anlatı, “Mütarekenin Karanlık Günlerinde”, “Anadolu Mukavemete Hazırlanıyor”, “Mukaddes İttifak”, “Amasya İçtimaidan Sonra”, “Sivas Kongresine Doğru”, “Sivas Kongresi”, “Kuvayı Millîye”, “Birinci Eskişehir Hareketi” ve “Kuvayı

Millîye'nin İlk Zaferi" başlıklarıyla dönemin ruhunu ve örgütlenme sürecini ayrıntılı bir şekilde yansıtmaktadır. Röportaj, İstanbul'un işgal tehdidi altında olduğu günlerde Anadolu'da nasıl bir direniş iradesinin ortaya çıktığını, asker-sivil iş birliğinin mukaddes ittifak olarak nitelendirilecek derecede güçlü bir zemine oturduğunu ve Amasya Genelgesi ile Sivas Kongresi gibi kritik toplantıların millî kararlılığı nasıl pekiştirdiğini gözler önüne sermektedir. Özellikle "Kuvayı Millîye'nin İlk Zaferi" ve "Birinci Eskişehir Hareketi" bölümleri, düzenli ordunun kuruluşundan önceki yerli ve millî direniş cemiyetlerinin askerî başarıya dönüşümünü anlatması açısından çok önemli ve değerlidir. Ali Fuat Paşa'nın bu röportajı yalnızca bir hatırat değil, aynı zamanda Millî Mücadele'nin meşruiyet zeminini ve örgütlenme aşamalarını belgeleyen, resmî tarih yazımına katkı sağlayan ve gelecek nesillere aktarılması gereken değerli bir tanıklıktır.

Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın röportajı mülakat tekniğine göre şekillenmiş bir yazı olsa da içinde barındırdığı tanıklıklar ve öznel anlatım biçimiyle anı türünün en belirgin özelliklerini taşımaktadır. Millî Mücadele'nin lider kadrosunda yer alan Paşa, bu röportajında kronolojik bir tarih anlatımından ziyade kendi gözlemlerini, tanıklıklarını ve askerî-politik gelişmelerin perde arkasındaki ayrıntıları aktararak geçmişini kendi perspektifinden yeniden inşa etmiştir. Hatırat türüne özgü olarak yaşanmış zamanı geriye dönük bir bakış açısıyla ve "ben" merkezli bir anlatımla şekillendiren bu röportaj, toplumsal hafızayı tazelemekle kalmamış, Millî Mücadele'nin stratejik kırılma noktalarını da okuyucuya sunarak dönemin ruhunu aydınlatan tarihî bir belge niteliği kazanmıştır.

Bu çalışma kapsamında Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın bu mülakatta verdiği bilgiler, 1953'te yayımlanan *Millî Mücadele Hatıraları* adlı eseriyle muhteva açısından karşılaştırılmış, aralarındaki örtüşmeler ve sapmalar tespit edilmiştir. Bu süreçte mülakat ve röportaj türlerinin kendi mahiyetinden kaynaklanan kişisel anlatım farklılıkları, öznel algılamalar ve dönemin siyasi şartlarının yüklediği zorluklar dikkate alınmıştır. Anlatımlar diğer kaynaklarla çapraz sorgulamaya tabi tutulmuş olsa da metodolojik bir denge kurulmasında bazı zorluklar ve sınırlılıklar yaşanmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda Cebesoy'un anlatılarının dönemin diğer aktörlerinin otobiyografik eserleri, resmî arşiv belgeleri ve süreli yayınlarla daha derinlemesine mukayese edilmesi, Millî Mücadele Dönemi'nin siyasi ve askerî dinamiklerinin nesnel bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Author Contributions

Lütfi Arslan was solely responsible for the conceptualization, data collection and analysis, interpretation of the findings, and preparation of the manuscript. In accordance with the Directive on Scientific Research and Publication Ethics, ethics committee approval was not required for this study. The author read and approved the final version of the manuscript.

Conflict of Interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the research, authorship, or publication of this article.

Kaynaklar

- Ahmet İzzet Paşa. (1993). *Feryadım*. Nehir Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1997). Harbord misyonu nasıl ortaya çıktı?. *Belleten*, 61 (232), 701-707. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1638312>
- Atatürk, G. M. K. (1999). *Nutuk - Söylev (1919-1920)* (Cilt 1, 4 Baskı), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atılhan, C.R. (1952). Yalan söylüyorsun paşa: Tarihi tahrif etme. *Serdenceği*, 15-16, 24. www.milliyetci.org/pdf/3505/24
- Cebesoy, A. F. (1953). *Millî mücadele hatıraları*. Vatan Neşriyat.
- Cebesoy, A. F. (1955). *Moskova hatıraları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Creswell, J. W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3. Pr.), Sage.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA). (1920). Kararlar Daire Başkanlığı, 30.18.1.1.-1-3-19.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA). (1919). 110.9.1.1.-1-0-71.
- Garraghan, G. J. (1946). *A Guide to historical method*. Fordham University Press.
- Gazel, A. A. (2022). Osmanlı Devleti'nde parlamento fesihleri (1877-1920). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 35, 67-101. <https://library.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Gottschalk, L. (1950). *Understanding history: A primer of historical method*. Alfred A. Knopf.
- Güllü, R. E. (2009). Mondros mütarekesi'nin ardından Ermeni ve Rum patrikhanelerinin işbirliği (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 75 (1), 575-604. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/994565>.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi* (Cilt 1, Sayı 1). (Eylül 1952, Vesika no 23, s. 58, 59). Genelkurmay Basımevi.
- Karabekir, K. (2023). *İstiklâl harbimiz*. Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, C. (2010). Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 46, 367-400.
- McCullagh, C. B. (1984). *Justifying historical descriptions*. Cambridge University Press.
- Millî mücadele nasıl başladı: mütarekenin karanlık günlerinde. (29 Mart 1950). *Vatan*, s. 2.
- Millî mücadele nasıl başladı: Anadolu mukavemete hazırlanıyor. (29 Mart 1950). *Vatan*, s. 2.
- Millî Mücadele nasıl başladı: Mukaddes ittifak. (30 Mart 1950). *Vatan*, s. 2.
- Millî mücadele nasıl başladı: Amasya içtimaiden sonra. (31 Mart 1950). *Vatan*, s. 2.

Millî mücadele nasıl başladı: Sivas kongresine doğru. (1 Nisan 1950). *Vatan*, s. 2.

Millî Mücadele Nasıl Başladı: Sivas Kongresi. (2 Nisan 1950). *Vatan*, s. 2.

Millî mücadele nasıl başladı: kuvayı millîye. (3 Nisan 1950). *Vatan*, s. 2.

Millî mücadele nasıl başladı: birinci Eskişehir hareketi. (4 Nisan 1950). *Vatan*, s. 2.

Millî mücadele nasıl başladı: kuvayı millîye'nin ilk zaferi. (5 Nisan 1950). *Vatan*, s. 2.

Özalp, K. (1998). *Millî mücadele*. TTK.

Özçelik, A. (2020). Ali Fuat Cebesoy 1882-1968): Atatürk'ün sınıf ve silah arkadaşı. *Atatürk Ansiklopedisi*. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/171/Ali-Fuat-Cebesoy-\(1882-1968\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/171/Ali-Fuat-Cebesoy-(1882-1968))

Öztürk, C. (2005). Mondros mütarekesi. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 30, ss. 271-273), Diyanet Vakfı Yayınları.

Pınar, M. (2022). Ali Fuat Cebesoy'un gözünden Dersim. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(13), 48-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2319136>

Sabis, A. İ. (2020). *Millî mücadele hatıraları* (E. Çifci, Haz). Timaş Yayınları.

Şahin, E. (1998). Geyve ve Ali Fuat Paşa. İçinde M. Alpargu, E. Şahin (Ed). *I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu* (ss. 50-60), Sakarya Üniversitesi.

Şimşir, B. N. (1996). *Bizim diplomatlar*. Bilgi Yayınevi.

Tansel, S. (1977). *Mondros'tan Mudanya'ya kadar* (Cilt I). Millî Eğitim Bakanlığı.

Tuna, P. (2021). İstanbul Basınında Ali Rıza Paşa hükûmetinin kuva-yı millîye siyaseti. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 68, 617-662.

Türk İstiklâl Harbi: Güney Cephesi (15 Mayıs 1919-20 Ekim 1921) (Cilt IV). (1966). Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Arşivi, Tercüme-i Hal Dosyası, No:15.

XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa'nın haberleşme kayıt defteri (Eylül 1919-Kasım 1920) (Cilt I). (2013). Ç. Aslan, M. Toker (Haz), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları No.45.

Ekler

Ek-1 Vatan, 29 Mart 1950, s. 2.

Mütarekenin karanlık günlerinde...

Bu makale serisinde vatanımızın kurtuluşuna ve istiklâline başlangıç olan günlerde «Anadolu ve Rumeli Müdafaaat Hukuk Cemiyeti»nin hangi müşkül şartlar altında vücud geldiğini, bilhassa birleştirici rolün ne kadar büyük bir eser olduğunu anlatmaya çalışacağım. Bu yazılar, kısmen mevcut vesikalara ve kısmen de o sıralarda hâtıra defterime kaydettiğim notlara istinat edecektir. Bu tarihlerden sonraki görüş ve mütalâalar ilâve edilmemiştir. Mevzu ile çok yakından alakası olan hâdiseleri bir araya toplamağa çalıştım. Bunların dışında da mühim hareketler olmuştur. Fakat bunları, bu hareketlerin âmîl olan zevata bırakıyorum. Çünkü onlar, bu hususta benden daha salâhiyetlidirler.

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros mütarekesinin imzalanması ile Birinci Cihan Harbi sona ermişti. Mütareke imzalandığı vakit, Osmanlı İmparatorluğunun Türklerle müşkûn olan kısmına henüz düşman ayak basmamıştı. Hattâ Şimalî ve Cenebî Kafkasya işgalimiz altında bulunuyordu. Dört sene süren harp esnasında Türk ordularının (Türk orduları diyeceğim, çünkü Osmanlı câmiasına dahil Türkten gayri milletlerin imparatorluğun müdafaa-sına iştirak nisbeti çok azdı) geniş olan imparatorluk hudutlarında göstermiş oldukları cesaret ve kahramanlık harp tarihlerinde en mümtaz sayfaları işgal edecektir. Bu ordular, yalnız kendi hudutları içinde kalmamış, müttefiklerinin zayıf durumlarını Makedonyada, Romanya ve Galicya'da desteklemiştir.

Birinci Cihan Harbinde bir mahrumiyet içinde dövuşen Türk milleti ve ordusu fazla za-yiat vermiş, yorgun düşmüş, kuvvet ve kudreti azalmıştı. Fa-

Birinci Cihan Harbinde nasıl dövüştük. — Mandros mütarekesinden sonra — Galip devletler sözlerinde durmadılar — 7 nci ordu — Iskenderun hâdisesi — İngiliz Generaline verilen cevap — Adanada Mustafa Kemal Paşa ile bir mülâkat — Anlaşma — Adanada alınan müdafaa tedbirleri — İstanbul'a doğru

YAZAN:

General Ali Fuad Cebesoy

Konya Milletvekili

kat hakkından emindi. Düşman-ları ise, harp esnasında mütareke defalar insan ve milletle-rin haklarını müdafaa için silâ-ha sarılmış olduklarını bütün cihana karşı ilân etmişlerdi.

Mütareke hükümlerine göre, memleketimizin dahili idaresi bize alt olacak, galip devletler, muhtakaten Boğazları, demir-yollarını işgal edecekler, eğer bunların emniyetini tehdit edecek bir vaziyet hâsıl olursa herhangi bir sevkülceys noktasını işgal eylemek hakkına da malik olacaktı.

Kendilerini hiçbir surette tehdit edici en ufak bir hâdis-e, en ufak bir sebep olmadıği halde, Babıâlinin zaaf ve idaresiz-liğinden cesaret alan İtilâf dev-letleri, bir taraftan İstanbulu işgalleri altına alırken, diğer taraftan da Adana vilâyetinin Suriyenin bir parçası olduğunu iddia ederek Halebin garbında bulunan ordumuzun teslim ol-masını istemişlerdi.

Bu talep reddedildi. Eğer giddet ve cebir vasıtaları kul-lanmağa kalkıştırlarsa derhal silâhla mukabele görecektleri ken-dilerine bildirildi. Biraz sonra ordumuzun teslim olmasından vazgeçerek Adananın kâmilten tahliyesini istediler. Ordu ku-mandanlığı bu talebi de reddet-ti. Fakat İstanbul hükûmeti, İs-tanbul tamamen işgal olunur korku ve endişesi ile, fazla mu-kavemet edilmemesini ve Heri-ye gidilmemesini tavsiye edip

duruyordu. Bu sıralarda, cür'etkâr bir torpido kumandanı mahallî hü-kûmetin acizinden istifade ede-rek Iskenderunu işgale başladı. Birkaç gün sonra yedinci ordu-nun teğebbüsü üzerine bu mü-tecasir torpido ve kumandanı Iskenderundan çıkarıldı.

Mustafa Kemal Paşa bu esna-da Adanada Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı bulunuyor-du. Bu grup 2 nci ve 7 nci or-dulardan müteşekkildi. 2 nci ordu, sahil ordusu olarak teşek-kül etmiş ve düşmanla harbet-memişti. 7 nci ordu ise mütare-kenin akdine kadar düşmanla harbeden bir ordu idi, kuman-danı da bendim. Mütarekenin imzasından bir gün evvel düş-manın süvari ve zırhlı arabalar-la yaptığı hücumları kanlı bir surette def ve taretmişti. 7 nci ordunun ileri hattı Hale-bin yedi kilometre kadar şima-linden geçiyordu. Karargâhı da Halepten Adanaya doğru ikinci istasyon olan Katma'da bulun-u-yordu.

Mütarekenin üçüncü günü bir İngiliz generalinin başkanlığı altında bulunan bir mütareke heyeti Katma'ya gelmişti. Tara-fımızdan da 7 nci ordu kur-may başkanı kaymakam Hayri Beyin riyasetinde 20 nci kolo-rdu kurmay başkanı Binbaşı Na-ci ve kurmay Binbaşı Ömer Hâ-lis Beylerden mürekkep bir mütareke heyeti teşkil edilmiş-ti.

İlk temasta, İngiliz generali, Kilikya'nın Suriye'nin bir par-çası olduğunu, binaenaleyh bu mntakada bulunan bütün Türk ordularının harp esiri addedil-diklerini ve silâhtan tecrit ede-rek Halebe götürceklerini bil-dirmesi üzerine Hayri Bey oda-ma gelerek keyfiyetten beni de

haberdar etti. Karşımızdakilerin mütarekenin daha ilk günlerin-den itibaren bize müsavî mu-a-mele yapmayacaklarını ve mü-tareke hükümlerini dinlemeye-ceklerini anladım. Derhal red cevabı vermeği kararlaştırdım. Mustafa Kemal Paşayı telgraf başına rica ederek yapılan tek lifi ve vereceğimiz cevabı anlat-tım, Iskenderun hâdisesini de izah ettim. Her ikisini de tasvip buyurdular. Ertesi günü Adana-da kendilerine mülâkâi olmama-ı istediler.

Adanaya gittim. Mustafa Ke-mal Paşa, İstanbul ile yaptığı muhabere neticesinde birbiri-le-rini kısa zamanda değiştiren İs-tanbul hükûmetlerinin mütare-ke ahkâmının aynen tatbikini istemekten ziyade eski düşman-larımızın âtîfetine sığınmayı tercih ettiklerini ve her ne pa-hasına olursa olsun makamı hilâfet ve saltanatı kurtarmaktan başka bir şey düşünmediklerini anladığını ve milletin, bundan sonra kendi haklarını kendisi-nin araması, müdafaa etmesi ve bizlerin de mümkün olduğu kadar bu yolu ona göstermemiz ve bütün ordu ile beraber yar-dım etmemiz lâzım geldiğini söyledi. Bundan sonra Kilikya-da alınması icabeden tedbirler-den bahsettik ve anlaştık.

Bu durum karşısında Adana vilâyetinin jandarma kadrosu-nu ikmâl ettirdim. Bir işgal em-ri vâkîi karşısında bu vilâyetin bazı yerlerinde mukavemet mer-kezleri hazırlattım.

Yıldırım Orduları Grubu Ku-mandanı olan Mustafa Kemal Paşa karargâhı tağvedilmiş ol-duğundan İstanbul'a çağırılmış-tı. Adanada artık bir vazifesi kalmamış olan müşarünlüyleh benimle muhabereyi muhafaza etmek kararıyla İstanbul'a hare-ke etmişti. Adanada üzerine aldığım işlerle bir ay kadar meş-gul olduktan sonra Tropika has-talığım tekrarlardı. Hem tedavi ve hem de Anadolu içerisindeki vaziyeti görüp aynı tedbirleri aldrabilmek için yanımda bir askeri müfrezeye olduğu halde Halebin şimalindeki Katma is-tasyonundan tren bindim. Yir-mi günlük bir tren yolculuğun-dan sonra 20 Aralık 1918 de İs-tanbul'a muvasalat edebildim.

(Devamı var).

Bir kamyon sahibi

Kendi şoförünün karnını deşti

Uzunköprü 52 plâka numaralı kamyon Üsküdar'dan geçerken bir duvara hafifçe çarpmış, buna sinirlenen kamyonun sahibi Harp

Fuat Arna

6'nci Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan Arna 1 yıl hapse mahkûm edildi

Amasya içtimaindan sonra

Amasya içtimainda şu kararları vermiştik:

1 — Vatanın tamamıyeti ve milletin istiklâli tehlikeydedir. Hükümeti merkezile İtilâf Devletlerinin tesir ve mürakabesi altında bulunduğundan deruh- te ettiği mesuliyetin icabatını ifa edememektedir. Bu hal mil- letimizi mâdun tanıttırıyor. Milletin istiklâlini yine mil- letin azim ve kararı kurtaracak- tır. Milletin hal ve vaziyetini derpiş etmek ve sadayı huku- ku cihana ıstıttirmek için her türlü tesir ve mürakabeden â- zâde bir heyeti milliyenin vü- cudu elzemdir. Bunun için bil- muhabere her taraftan vâki o- lan teklif ve arzuyu millî üze- rine bilvucub Sivas'da millî bir kongrenin serian in'ikadı tekar- rür etmiştir. Bu maksatla, tek- mil vilâyatı Osmaniyenin her il- vasından fırka ihtilâfâtı dikkat nazarına alınmaksızın muktedir ve milletin itimadına mazhar üç kadar zatın sür'atle yola çı- karılması icabetmektedir. Her ihtimala karşı bunun bir millî sır halinde tutularak dağdağa- ya mahal verilmemesi ve lüzum görülen mahallerde seyahatin mültenekkiren ıcrası.

2 — Doğu vilâyetleri namına 10 Temmuzda Erzurum'da to- planması mukarrer kongre için mezkûr vilâyetlerin Mûdafaal Hukuku Millîye ve Reddi İlhak Cemiyetlerinden mültehep âza- lar zaten Erzuruma mültevecci- hen yola çıkarılmışlardır, o vak- te kadar vilâyatı salremizin mu- rahhasları da Sivas'a vâsil ola- bileceklerinden Erzurum kon- gresinin âzasi, tensip edeceği zamanda umumî toplantıya ıstı- rak etmek üzere Sivas'a hareket edecekler.

3 — Yukarıdaki mevada göre murahhaslar Mûdafaal Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri ve Belediyeler tarafından ve sair suretlerle intihap edilecektir.

4 — Bu mukarreratın tatbi- kına Üçüncü Ordu Mufettişi Mustafa Kemal Paşa, esbak Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf Bey, 15 inci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa, 13 üncü Kolordu Kumandan Vekili Miralay Cevdet (1) ve 3 üncü oklordu Kumandanı Mi- ralay Refet Bey, Canik Muta- sarıfı Hâmit Bey, 2 nci Ordu Mufettişi Ferik Cemal Paşa, 3 üncü Kolordu Kumandanı Mi- ralay Salâhattin Bey (2), 20 nci Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa, Bursa'da 17 nci Kolordu Kumandanı Miralay Bekir Sa- mi Bey, Edirne'de Kolordu Ku- mandanı Miralay Cafer Teyyar

Amasya içtimainda verilen karar — Dahiliye Na- zırı Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal Anadolu'ya göndermiş olduğu için azledilmişti — Ali Kemalın beyannamesi — Tarihi bir vesika — Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey askerlikten istifa ediyorlar — Mü- dafaal Hukuk Cemiyeti nasıl doğdu? — Erzurum kongresi — Harbiye Nezaretine bir rapor göndere- rek Meclisi Mebusanın toplanmasını ileri sürdüm.

YAZAN:

General Ali Fuad Cebesoy

Konya Milletvekili

İle tek ve âhara tevdi olun- mayacaktır. Vatanın herhan- gi bir tarafında yeniden vâki o- lacak düşman ılgâl hareketi u- mum orduyu alâkadar edecek ve hâsıl olan vaziyete nazaran mûdafaal memlekete müstere- ken tevessül olunacaktır. Bu se- beple kumandanlar derhal bir- birlerini haberdar edeceklerdir. Esliha ve mühimmat katliyen elden çıkarılmıyacaktır.

Mustafa Kemal Ali Fuat Hüseyin Rauf Refet 26 Haziran 1919 da Ankaraya döndüğüm zaman durum şöyle idi: Yeni karar mucibince te- gebbüs saham tekmiil Batı Ana- doluyu ihtiva ediyordu. Bu min- takada dahill ve haric düşman- lar faaliyete başlamışlardı. Bazı yerlerde de millî mukaveme- ti dağıtmışlardı. Binaensaleyh sür'atle mukabil tedbirler al- mak lazımdı. İlk isim gaptaki Mûdafaal Hukuku Millîye, Red- di İlhak ve Kilikya Cemiyette- rinin ya yeniden teşkiline veya takviyesine başlamak oldu.

26 Haziran 1919 da dolgun mevcutlu bir taburu Kula'ya sevkettirerek ilk defa olarak İzmir kuvvetleriyle temasa gel- dim. Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal Paşayı Anadolu'ya göndermiş olduğun- dan bir daha iş başına getiril- memek üzere azledilmiş ve ye- rine Ali Kemal Bey getirilmiş- ti. Bu zat bir beyanname neşre- derek, o tarihe kadar memle- kette millî, askerî ve mülki ne- gibi mukavemet yuvaları tees- süs etmiş ise derhal bunların dağıtılmasını istemiş ve asker- liğin tamamıyla lâğvedildiğini ilân etmişti. Bir devlet ricalinin bundan daha üstün ihaneti ta- savvur edilemez.

Bu vaziyet karşısında âtil kal- mak daha büyük felâketleri in- taç edebilirdi. 27 Haziran 1919 tarihli ve 1408 sayılı şifre ile Garbl Anadolu'daki bütün ku- mandanlara, mülkiye memuri- rına ve millî teşekküllere bir beyanname gönderdim.

da ve azim ve iradel millîye- den bihaber bir hükümetin ic- raat ve mukarreratıyla maazal- lah istiklâl, her hukuk ve mu- kaddesatımızın duşarı tehlike olacağını teemmül eden ordu mufettişleri, Kolordu ve Fır- ka kumandanları, Valiler ha- zaratı, Mutasarrıfını kıram ve mülkiye kaymakamlarından kısmı azamı vatan ve istiklâ- limizi mûdafaal maksadile tev- hidi mesaiye tegebbüs eyle- mekte bulunmuşlardır.

Bu ahval karşısında teşki- lâtsız tegebbüsât ve kuvvetin mümim ve payidar olamayaca- gını bitteemmül, sırf endişei istiklâl ve istikbal ile mil- letin sinei samimiyetinden doğ- an, siyaset ve sair ihtirasat- nan katliyen münzezzeh bulu- nan Mûdafaal Hukuku millî- ye ve reddi ilhak cemiyette- rinden teşekkül etmişlere mü- zahir ve teşkil edilememiş yer- lerde sür'atî teşkiline azamî muavenet edilmesini bilcümle- kumandanlara emir ve memuri- ni mülkiyeden rica ederim.

Bir milletin, asırlarca uğru- da kan döktüğü mukaddesatı- na tevcih edilen tecavüze kar- şı izhar edilmekte olan mûda- faal meşruasına bu dünyada hiç bir mâni olamayacağını her ferde bir defa daha ihtar ey- lerim. Her hangi bir memur veya şahıs bilvasıta veya bilâ- vasıta teşkilâtı ıskâl, men ve yahut ifsat ile heyecanı mu- cip olursa muntaka kumandan- larınca derhal kanunun em- rettiği en ağır ceza tatbik edi- lecektir.

İcabında mevki'i memuriye timden blittecerrüd ve bir fer- di millet olarak mübarek va- tan ve mukaddes milletim uğ- runda çalışmaya devam edece-

ğimi alenen teahhüt ediyö- rum.

Bilcümle arkadaşlarımın bu mücahede milliyede bana pey- rev olacağına katiyen eminim. Tevfik Allahtan.

Bu emir bildürüm zabıtana kadar tebliğ edilecek ve her makama vüsulü telgrafila bil- dirilecektir.

Bu beyanname üzerine Erzu- rumda bulunan Mustafa Ke- mal Paşadan aldığım 4/5 tem- muz 1919 tarihli bir şifrenin üçüncü maddesinde aynen şöy- le denilmekte idi: «20 inci kol- orduca ahiren intihaz buyuru- lan tedbir pek muvafıktır. 3 üncü ve 15 inci kolordular- ca da aynı noktai nazardan ter- tibat mevcuttur.»

8 Temmuz 1919 da Mustafa Kemal Paşa ile Hüseyin Rauf Bey askerlikten istifa suretile ordudan ayrılmışlardı. 21 tem- muz 1919 da vilâyatı şarkiye Mûdafaal Hukuku Millîye Ce- miyeti Erzurum Şubesi Reisi Raif Efendi, İstanbulda vilâ- yatı Şarkiye Mûdafaal Huku- ku Millîye Cemiyeti riyaasetin den Mustafa Kemal Paşanın ve Hüseyin Rauf Beyin bu ce- miyete kabulü ile kongreye â- za intihap edilmesini istemiş- ti. Kabul edildiklerinden Mus- tafa Kemal Paşa ile Hüseyin Rauf Bey Erzurum kongresi- ne ıstırah etmişlerdi. Şimdiye kadar izah ettiğim ahval ve şerâit içinde Mûdafaal Hukuk Cemiyeti, Erzurum kongresin- de doğmuştu. Kongrenin bu mevzu ile alâkalı dokuzuncu ve onuncu maddeleri şöyle i- di.

9 — Vatanımızın maruz kal- dığı âlâm ve hâdisat ile ve ta- mamen aynı maksatla vicdanı milliden doğan cemiyetlerin ittihat ve ittifakından hasıl o- lan kitlei umumiye bu kerre şarkı Anadolu Mûdafaal Hukuk Cemiyeti unvanile tevsim olunmuştur. İşbu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanların- den külliyyen âridir. Bilcümle İslâm vatandaşlar cemiyetin azayı tabiiyesindedir.

10 — Kongre tarafından muntahap bir heyeti temsiliy- ye, köylerde n bilittibar vilâyat merkezine kadar mev- cut teşkilâtı millîye, tevhit ve teyit olunmuştur.

Şarkı Anadolu Mûdafaal (Devamı Sa: 5 Sü: 1 de)

Çala Kalem

82 YIL SONRA